

Pragmatyczne wyznaczniki rozmowy

TERESA SKUBALANKA

(Lublin)

W ostatnim czasie rozwinęły się w kraju badania w zakresie pragmatyki języka związane także z opisem tzw. dyskursu (zob. Literatura). Opracowywano różne szczegółowe zagadnienia: pytania, wyrażenia grzecznościowe, prośby, negacje, elementy perswazji, wyzwiska, życzenia. Nie będę ich tutaj omawiać, dążąc do opisu możliwie pełnego, całościowego materiału współczesnej polszczyzny. Najpełniejszą dotychczas charakterystykę badanych wyrażeń zawiera książka B. Drabik pt. *Językowe rytuały tworzenia więzi interpersonalnej* (Drabik 2010). Autorka zebrała dane z własnej obserwacji i z rozmów ze studentami, wydobywając takie akty mowy, jak: nawiązania kontaktu (np. powitania), zaburzenia kontaktu (np. odmowy, wymówki, wykręty), pogłębiania kontaktu i naprawiania kontaktu (przeproszenia, prośby, życzenia, pozdrowienia, pocieszenia). W opracowaniach tego typu wymienia się wiele kategorii, jak np. ocena, przezywanie, grożenie, udzielanie rad, uspokajanie, niewłaściwe stawianie pytań. Moje opracowanie różni się od tych prac nie tylko zakresem materiału, ale i nieco inną jego klasyfikacją.

Przedmiotem tej analizy będą pragmatyczne wyznaczniki rozmowy, inaczej mówiąc tzw. operatory konwersacyjne.

W rozmowie, która zawiera pośrednie akty mowy, mamy do czynienia z dwoma typami treści: semantycznym i uzupełniającym go – pragmatycznym, realizowanym w szeroko rozumianym kontekście (Grzegorzczukowa 1989: 71; Awdiejew 1983: 53). Przy wyznaczaniu tego drugiego składnika chodzi o uchwycenie zjawiska, które można określić jako *znaczenie intencjonalne* danej jednostki tekstu (wypowiedzi). Innymi słowy – o niezmiernie trudne czasem

orzeczenie, „co autor miał na myśli, kiedy to wyraził”, nawiązując do formuły opisującej znaczenie w ogóle (Wierzbicka 1999).

Istnieje, jak wiemy, cały szereg czynników wspomagających te działania znaczeniowótórcze z poziomu ideacyjnego. Na poziomie interakcji są nimi: intonacja, mimika, a nawet gest (choćby groźenie palcem), ale skoro mamy do czynienia z ułomnym (w pewnym sensie) ogniwoem komunikacji, jakim jest wypowiedź tekstowa, pozostają nam takie wskaźniki, jak: kontekst tekstowy wyrażenia, porównywanie i kompetencja własna (introspekcja na zasadzie własnego doświadczenia).

Pojęcie intencji da się wydzielić przez parafrazę: ‘to, co nadawca chciał powiedzieć, miał na myśli, kiedy zamierzał zbudować tekst’. Powstaje pytanie, czy mówiący zawsze zdaje sobie sprawę z tego, czego oczekuje po wytworzeniu tekstu. Jego myśli mog się kłębić w głowie z róznych powodów, ściśle fizjologicznych i innych. Może to mieć konsekwencje dla znaczenia uzualnego wyrażenia. Istnieje teź wiele sposobów takiej budowy tekstu, by stał się on w jakimś stopniu nieczytelny, np. poprzez figuratywność wyrażenia. Z tego wynika, że do rezultatów analizy naleźy podchodzić z naleźyt skromnośc.

W toku tych rozwaź udalo mi się wydzielić następujące operatory: rozkazy, obelgi, wyrażenia modlitewne, wyrażenia dezaprobaty, wyrażenia kontaktowe, przekleństwa, wyrażenia grzecznościowe, życzenia i pozdrowienia, pytania, pozytywne określenia osoby i sytuacji, zaklęcia, potwierdzenia prawdziwości. Podstaw opracowania stał się materiał zawarty w *Słowniku frazeologicznym języka polskiego* S. Skorupki (Skorupka 1984), poniewaź zawiera w załozeniu autora moźliwie pełny zasób połączeń wyrazowych występujący we współczesnym polskim języku literackim. Chodzi tu głównie o styl potoczny tego języka. Niektórzy autorzy podkreślają płynność i nieokreśloność granic tego stylu (Tokarski 2013: 264 i n.). Jednak musimy przyznać, że cechuje go walor niezwykłej komunikatywności, co ogranicza wspomnianą płynność i zarazem sprzyja odtwarzaniu znaczenia intencjonalnego.

Dodajmy teź, że w naszym wypadku na autorze cytowanego słownika spoczywa główna odpowiedzialność za dobór słownictwa.

Najwaźniejsze pojęcia kształtującą przedstawioną analizę to: wspomniane juź **znaczenie intencjonalne** – znaczenie nadawane przez mówiącego, **znaczenie gramatyczne** – związane z konwencjonalną form wyrazu, **znaczenie podstawowe, systemowe** – wynikające ze znajomości znaczeñ wyrazu w systemie języka, a realizowane w danym tekście oraz **znaczenie uzualne** – aktualne, obec-

ne w danym użyciu. Wśród modulantów znajdują się: **frekwencyjne, wartościujące i zabarwienie emocjonalne.**

Oto wytypowane przez mnie kategorie operatorów, omawiane według częstości występowania. Pomijam przy tym objaśnianie etymologii różnych rzadkich wyrazów, ponieważ rozsądziłoby to znacznie ramy artykułu.

Kategoria pragmatyczna **rozkazu** (63 użycia) wychodzi od znaczenia gramatycznego, związanego z fleksyjną formą czasownikową trybu rozkazującego. Większość zebranych wyrażeń istotnie taką formę posiada, jednakże zdarzają się wyrażenia o funkcji rozkazu bez tej formy: *dalej!*, *dość tego!*, *odwagi!*, *ognia!* i inne komendy, *cicho sza!*, *na miejsca!*, *pomocy!*, *ratunku!*, *ani słowa!*, *fora ze dwora!*, *już was nie ma!*, *wara od...!*, *w skok do...!*, *jazda stąd!*, *won!*, *precz!*, *wynocha!*; akceptujące formy opisowe z *niech*: *niech się dzieje czyjaś wola*, *niech to pozostanie między nami*.

Typowe są rozkazniki w 2 osobie lp., zwykle związane z ruchem: *rusz się*, *(nie) wychodź*, z silnym zabarwieniem ujemnym: *szoruj*, *zwijaj się*, *wyноś się*, *odwał się*, *odczep się*, *ruszaj precz*, *zabieraj się stąd*. Część przykładów stanowi nakazy milczenia: *zamknij się*, *nie zalewaj*, *stul buzię*, *łagodniej*: *байд cicho*.

Nakaz zaprzestania działalności, zalecenie pohamowania się, bez precyzowania, o co bliżej chodzi: *zostaw to mnie*, *dość tego*, *spokój*, *nie zawracaj głowy*, *kontrafaldy*, *pilnuj swojego nosa*, *podwórka*; z akcentem przestrogi: *powąchaj*, *czym to pachnie*, *ani mi się waż*; opisowo: *ostrożnie na zakrętach*; wyraźnie obelżywie: *każ się wytapetować*, *idź do diabła!*

Niekiedy mamy do czynienia z poradą, zaleceniem: *tak trzymaj*, *odwagi!* albo też chodzi o bliższy kontakt z rozmówcą: *zlituj się*, *zrozum*, *wyobraź sobie*, *zapamiętaj sobie* (tu może przestroga), *karty na stół!*, *czekaj*, *patrz!*; w funkcji apelu: *ratuj*, *ratuj!*, *kto w Boga wierzy*, *pomocy*, *ratunku!*

Zatarte znaczenie formy gramatycznej mają powiedzenia: *czuj duch* ‘baczność’, (coś robić na) *bij*, *zabij* w znaczeniu ‘na siłę’, może też hasło do bicia, *lej*, *rozlej* ‘okrzyk pijacki’.

Komendy: *ręce do góry*, *ognia*, *na ramię broń*, *spocznij*, *baczność!* itd.

Wyrażenia obelżywe (54 użycia) różnią się przede wszystkim natężeniem i wartością zabarwienia emocjonalnego wyrażanej oceny. Do łagodniejszych należą: *stary wyjadacz*, *wróbek*, *ćwik*, *wyga*, *chytra sztuka*, *słoń w składzie porcelany*, *niebieski ptaszek*, *dobry numer*, *syn*, *córka obraźnika*, *nie z tego świata*, *majster popsuj*, *ktoś nie grzeszy urodą*, *rozumem*, *komuś pada na mózg*, *ziółko*, *smyk*, *niewierny Tomasz*, *śpiąca królewna*, *(stara) baba*, *gałgan*, *cygan*, *głupia*

koza, dziadowskie nasienie, maminsynek, gapa, ty taki owaki. Silnie nacechowane ujemnie są: *kołtun, szelma, (nędzny) tchórz, frajer pompka, (ostatni, skończony) łotr, szachermacher, stare łajno, sobacze, psie ściervo, dureń, ktoś truje 'mówi', truteń, bydlę, ciemny żłób, kapuściany głąb, kiep ten, kto..., matoł, głupi jak stołowe nogi, w dziąsło szarpany, stary grzmot, grat, piernik, grzyb, stare próchno, trąba, duda, fujara, szatan, diabeł wcielony, smród, bałwan, błazen, osioł (dardanelski), zgaga, zołza, mieć kuku na muniu.*

Postrzegane wady to: starość, głupota, drażliwość, oszukiwanie ludzi, nieporadność, oderwanie się od rzeczywistości, brzydota, naiwność. Uwagę zwracają porównania do zwierząt, takie jak: *bydlę, ptaszek, truteń, pies, tchórz, koza, słoń, wróbel*, pośrednio też *żłób*, do instrumentów muzycznych: *trąba, fujara, duda*, do roślin i grzybów: *ziółko, grzyb*. W obelgach często bierze udział *diabeł*. Warto zaznaczyć, że w cytowanym materiale pominięto obscena.

Wyrażenia modlitewne są bardzo liczne (51 użyć), występują w różnych znaczeniach uzualnych, jako:

– inwokacje: (*mój, o*) *Boże, o rany, wielkie nieba, Jezusie najśłodszy, mocny, święty Boże*;

– formuły pożegnania: z *Bogiem, Bóg z tobą*;

– formuły życzenia: *daj ci, Boże, zdrowie, niech Bóg zachowa*;

– rytualne fragmenty modlitw i przysięg: *na wieki wieków, Panie, świeć nad jego duszą, niech mu światłość wiekuista świeci, chwala Panu, Bogu, kto w Boga wierzy, tak mi, Boże, dopomóż*;

– wyrażenie zgody: (*niech będzie*) *wola Boska*;

– zastrzeżenie: *niech Bóg broni, Bóg wie*;

– dobra ocena, wybaczenie: *Bogu ducha winien, niech mu Bóg nie pamięta*;

– zła ocena bądź negacja: *niech was wszyscy święci, skaranie boskie, bogać tam*;

– ostrzeżenie: *bój się Boga*.

Wyrażenia dezaprobaty (46 użyć) sygnalizują dystans w stosunku do kogoś bądź do zdarzenia. Są wśród nich:

– wyrażenia ironiczne: *wielkie żarty, patrzcie, jeszcze by też, aha, co też się nie wyrabia, ładny bal, jaka szkoda, ładna historia!, wielka mi rzecz, szczyt!, (ładnieś, toś) się spisał, dobry sobie, no, proszę, a zasię, kto by się spodziewał*;

– oceny wyrażone bezpośrednio: *bez sensu, to nieprawda, bez ładu i składu, to ci szopa, hańba, wstyd!, o zgromo!*;

– ogólnikowe odrzucenie, negacja: *gdzie tam, a fe, dość tego, nie trzeba, tego za wiele, nie twój interes, rzecz, niedoczekanie twoje, ani mi się śni, co ja słyszę*,

po moim trupie, nie pali się, nie warto, ależ skąd, tak, ale, nie tak, szkoda mrugać, szkoda słów, gadać, czasu, nie bardzo, nie ma głupich;

– wyrażenia obelżywe: *każ się wypchać, wytapetować, całuj psa w nos;*
 – formuły omowne: *guzik z pętelką, tere fere kuku (strzela baba z luku), szukaj wiatru w polu, figa z makiem, obraz nędzy i rozpaczy, burza w szklance wody;*

– wyrażenia pogardliwe: *znaj pana.*

Liczna grupa wyrażzeń (43 użycia), określanych jako **kontaktowe**, łączące, zawiera różne odniesienia:

– odniesienie do tematu i formy własnej wypowiedzi, wyjaśniające bliżej, o co chodzi: *ściśle biorąc, jak to mówią, to znaczy, rzekłbym, by nie rzec, że tak powiem, prawdę rzekłszy, w pełnym tego słowa znaczeniu, tak się tylko mówi, jak się zdaje, okazuje, mało powiedzieć, niczego nie ujmując, choćby nie wiem, jak widać, że nie wspomnę;*

– usprawiedliwienie swego postępowania: *cóż robić, trudno (i darmo);*

– sprawdzenie, czy istnieje kontakt z adresatem wypowiedzi: *jak wiesz, żebyś wiedział, rozumiesz?, nie wyobrażasz sobie itp.;*

– sygnały konkluzji, kontynuacji, zakończenia wypowiedzi: *koniec końców, i kwita, i tak dalej, koniec i bomba (kto słuchał, ten trąba), dwie dziurki w nosie i skończyło się;*

– zastrzeżenie, wyrażenie wątpliwości, dystansu: *albo ja wiem, pierwsze słyszę, kto to wie, tak się tylko mówi, czyżby?, przypuścimy, co ty powiesz, wygadujesz, pleciesz?;*

– elementy oceny, określenie sposobu: *co żywo, ni z tego, ni z owego, jak się patrzy, przy okazji;*

– modalne porzekadła bez znaczenia podstawowego, wskazujące na czysty kontakt: *panie tego, po prostu.*

Spośród **przekleństw** (36 użyć) największą grupę tworzą wyrażenia związane z *diabłem*: *pal diabli, u diaska, niech cię diabli porwą, bodajbyś z piekła nie wyrwał, do czarta, do stu (tysięcy) beczek, furgonów, wszystkich diabłów, czartów, bodaj was wszyscy diabli, do kaduka, pal cię lichu.* Liczna jest również grupa związana z chorobą: *żeby was morowe powietrze wydusiło, bodaj was zaraza, cholera wydusiła, cholera!, do ciężkiej cholery, niech go cholera ściśnie, żeby cię kolka sparła.* Z piorunem łączą się: *niech cię szlag trafi, jasny gwint, piorun, niech cię piorun trzaśnie, niech cię dunder świśnie,* natomiast z zabiciem lub katem: *niech go kule biją, na pohybel, niech cię kat porwie, daj go*

katu, pal cię sześć. Inne to: *jechał go sęk, bodajś spuchł, zdechl, pękl, psiakrew, psiakość, niech cię gęś kopnie*; w funkcji odmowy: *każ się wypchać, wytapetować, pocałuj mnie gdzieś*; z akcentem groźby: *już po tobie, już ja ci dam, ja ci pokażę, tak cię zbiję, że kości nie pozbierasz*. Często przybierają formę życzenia. Niekiedy stosuje się zamienniki, np. *gwint, dunder* zamiast *piorun*.

Wyrażenia grzecznościowe (34 użycia) stanowią bardzo różnorodną grupę operatorów rozmowy. Używa się tu kilku słów, które osłabiają kategorię wypowiedzi, m.in. rozkazu, i nadają jej ten grzecznościowy charakter, przede wszystkim *proszę* (*proszę siadać, proszę bardzo, proszę mi wierzyć* itd.), *z prze-proszeniem, pozwolić* (*pan, pani pozwoli to i owo zrobić*).

Istota stosunku opartego na grzeczności polega na teoretycznym, z góry założonym mniemaniu, że druga osoba (adresat) znajduje się na wyższym szczeblu hierarchii społecznej niż rozmówca (nadawca), jakby na pozycji władcy, a my na pozycji podwładnego (oczywiście to tylko fikcja słowna).

Przywołuję charakterystyczne operatory:

– uwzględniające adresata, z wyrazami *łaska* i *łaskaw*: *z łaski twojej, proszę łaski pana, bądź łaskaw, wielmożny panie* (w adresie), *mieć zaszczyt, zaszczycić kogo, bądź tak dobry*;

– ze strony nadawcy, z wyrazami *służyć* (*służę panu, czym mogę służyć*), *śługa* (*uniżony śługa*), *śłuchać* (*ślucham!*), a także: *czy wolno mi, niech mi będzie wolno, czy mogę*.

Na uwagę zasługuje też zapewnienie, że rozmówca czuje specjalną przyjemność w kontakcie z adresatem (*cała przyjemność po mojej stronie, jest mi miło...*), obdarza go miłością (*niechże cię uściskam, kochany*), szacunkiem (*szanowny panie, szanowanie, z szacunkiem*).

W kontakcie grzecznościowym stosuje się odpowiednie zamienniki, np. *spocząć* zamiast *usiąść*, *uważać* (*pan kogo uważa?, uważasz pan*) zamiast *szu-kać* czy *sądzić*; *czego pan sobie życzy?, co pana sprowadza?*; osłabia się negatywne skutki jakiegoś działania, sytuacji (*to drobiazg, nic nie szkodzi, to głupstwo, nic nie znaczy, to furda*).

Ważnym wykładnikiem grzeczności staje się tytułatura, w kontakcie oficjalnym (*pan, pani, państwo, nazwisko, ekscelencja, dobrodzieju* itd.) i poufałym (imię, *(mój) stary, (mój) przyjacielu, panie kolego, człowieku* itd.).

Życzenia i pozdrowienia stanowią szczególne kategorie grzecznościowe. W sumie liczą 30 przykładów i rozpadają się na kilka grup:

– życzenia różnych dobrych rzeczy (ogólne): *wszystkiego najlepszego, dobrego, żeby nam się dobrze działo, trzymaj się (ciepło)*; niekiedy z wyszczególnieniem: *sto lat, smacznego, niech żyje..., na szczęście, kopa lat, kochajmy się, twoje zdrowie* (często przy okazji toastu), *niech cię Bóg prowadzi, pokój temu domowi, bodaj się tacy na kamieniu rodzili, żeby cię kula nie minęła, niech ci będzie na zdrowie*;

– życzenia świąteczne: *Wesołych Świąt, Szczęśliwego Nowego Roku, Do siego Roku* itd.;

– pozdrowienia w sytuacji powitania i pożegnania: *dzień dobry, witam (pana), moje uszanowanie, szanowanie, całuję rączki, cześć pracy, do widzenia, dobranoc, bywaj zdrów, żegnaj*; czasem towarzyszy temu pytanie: *co słychać?, jak się masz?, jak ci idzie?*; niekiedy przesyłanie pozdrowień dla innej osoby: *uściski, ukłony dla...*

Językowa forma **pytania**, obecna w przedstawianym materiale (29 użyć), nie oznacza bynajmniej, że mamy do czynienia z faktycznym pytaniem mimo partykuły *czy, co* itp. Takich jest zaledwie kilka i to zabarwionych grzecznościowo – cytowane już *czym mogę służyć?, jak idzie?* itp. Większość pytań pozornych zachowuje tradycyjną intonację, pomnożoną jednak o wyczuwalną kpinę, element oceny adresata: *co pan wygaduje?* znaczy ‘pan wygaduje głupstwa’; również: *co ty wyprawiasz?, czy ja z nim ślub brałam?, co sobie myślisz?, coś ty zrobił najlepszego?, jak śmiesz?, czyś ty zwariował?*; czasem z akcentem pogroźki, czasem też niby w stosunku do siebie samego: *czy ja wariat?* znaczy ‘niech ci się nie zdaje, że zwariowałem’; opisowo: *kpi czy o drogę pyta?*; jako powątpiewanie: *co to takiego?, skąd wiesz?, jak mam to rozumieć?, co to ma znaczyć?* (por. także kategorię wyrażen kontaktowych).

Niekiedy nasuwa się możliwość, że są to faktyczne wykrzykniki wyrażające dezaprobatę: *co znowu!, co ty się znasz!*

Pozytywne określenia drugiej osoby lub sytuacji (23 użycia) występują w dwojakiej formie i funkcji:

– w formie apelatywnej i pieszczotliwej, zwykle z zaimkiem *mój*, w wołaczu lp. (nawet jeśli to formalna lm. lub liczebnik): *moja rybko, duszko, moje sto tysięcy, mój robaczku, mój złoty, królu złoty, moje złoto, życie, moje śliczności, mój skarbie, moja ty perelko, dzieciaku, mój jedyny, kochanie, duszo mej duszy*;

– jako pozytywne określenie drugiej osoby lub sytuacji: *ef, ef, taki, że hej, niczego sobie, dusza, zuch, swój chłop, lepszy gość, klasa, kozak, do rany przyłóż, stara gwardia, wiara* itd.

Zaklęcia (22 użycia) pojawiają się jako wzmocnione potwierdzenia prawdziwości wypowiedzi:

– często z powołaniem się na Boga: *jak Boga kocham, Bóg mi świadkiem, jak Bóg na niebie, jak mi Bóg miły, na miłość boską* (także w funkcji wyrazu oburzenia), *na Boga (żywego), na miły Bóg, skarż mnie Bóg, tak mi Boże dopomóż, Bogiem a prawdą, na rany Boskie, Chrystusa*;

– inne: *bodaj mnie jasny piorun ubił, jak... , niech ja skonam, za żadne skarby, niech zginę, jeśli... , nigdy w życiu, żebyś tak zdrow był, klnę się na wszystkie świętości, jak mamę (Boga) kocham, niech mnie kule biją*, w specyficznej sytuacji zagrożenia: *na psa urok*.

Potwierdzenia prawdziwości, szczerości wypowiedzi (20 użyć) wykazują różny stopień aprobaty:

– zdecydowane: *dobrze, jak należy, (wielka) prawda, to pewne, że... , tak jest, fakt faktem, to grunt, brawo, dobra nasza, w to mi graj*;

– ze słabszym akcentem: *tak, i owszem, tak sobie, być może, no, chyba, już się robi, to rozumiem*, z żalem: *(jaka) szkoda, choćby nie wiem co*;

– z entuzjazmem: *cud miód, szafa gra, hurra!, żyć, nie umierać, kokosowy interes, na sto dwa* itd.;

– z zadowoleniem, że się coś odkryło: *tędy cię wiedli!*

Wydobyte w toku analizy operatory rozmowy zostały poklasyfikowane na podstawie ich znaczenia intencjonalnego. Może się jednak okazać, że cytowane przykłady znajdują inną interpretację ze względu na niemożliwość lingwistycznego opisu intonacji, mimiki i gestu wyznaczających funkcję danego elementu w akcie żywej mowy, a nieobecność tych czynników w tekście pisanym. Warto też mieć na uwadze, że niektóre wyrażenia mogą być dwufunkcyjne, tak np. wyrażenie *jak się masz?* jest jednocześnie pytaniem i powitaniem.

Trzeba też zaznaczyć, że *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, będący źródłem dla tego artykułu, może nie obejmować wielu operatorów, ponieważ jest to kategoria niezmiernie dynamiczna jak wszystkie zjawiska stylu potocznego. Niemniej jednak wypada mieć nadzieję, że udało się uchwycić i opisać najważniejsze operatory konwersacyjne. Swoista obrazowość tych wyrażen świadczy dobitnie o możliwościach i urodzie naszego języka.

Literatura

- Awdziejew A., 1983, *Klasyfikacja funkcji pragmatycznych*, „Polonica”, IX.
Boniecka B., 1995, *Forma i funkcja pytań w języku polskim*, Lublin.

- Boniecka B., 1999, *Lingwistyka tekstu: teoria i praktyka w języku polskim*, Lublin.
- Boniecka B., 2010, *Dziecięce wyobrażenie świata*, Lublin.
- Dąbrowska A., Nowakowska A. (red.), 2005, *Życzliwość i agresja w języku i kulturze*, „Język a Kultura”, 17.
- Drabik B., 2010, *Językowe rytuały tworzenia więzi interpersonalnej*, Kraków.
- Duszak A., 1998, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzyludzka*, Warszawa.
- Grzegorzczkowska R., 1989, *Językowe wykładniki intencjonalności wypowiedzi*, „Biuletyn PTJ”, XLII.
- Habrajska G., 2004, *Komunikacyjna analiza i interpretacja tekstu*, Łódź.
- Kalisz R., 1993, *Pragmatyka języka*, Gdańsk.
- Labocha J., 2008, *Tekst, wypowiedź, dyskurs w procesie komunikacji językowej*, Kraków.
- Marcjanik M., 2005, *ABC grzeczności językowej. – Polszczyzna na co dzień*, red. M. Bańko, Warszawa.
- Marcjanik M. (red.), 2005, *Grzeczność nasza i wasza*, Warszawa.
- Mazur J., 1999, *Styl i tekst w aspekcie pragmatycznym*, „Socjolingwistyka”, IX.
- Pisarkowa K., 1994, *Z pragmatycznej stylistyki, pragmatyki i historii języka. Wybór zagadnień*, Kraków.
- Skorupka S., 1984, *Słownik frazeologiczny języka polskiego*, t. 1, 2, Warszawa.
- Tekst – dyskurs – komunikacja* (dyskusja), 2012, „Stylistyka”, XXI.
- Tokarski R., 2013, *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin.
- Wierzbicka A., 1999, *Język – umysł – kultura*, Warszawa.
- Witosz B., 1999, *Stylistyka a pragmatyka*, Katowice.
- Witosz B. (red.), 2009, *Dyskurs i stylistyka*, Katowice.
- Żydek-Bednarczuk U., 2005, *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*, Katowice.

Pragmatic conversational markers

The paper deals with the description of so called conversational operators in the contemporary Polish literary language. The research is based on the markers included in the Polish Language Phraseological Dictionary [*Słownik frazeologiczny języka polskiego*] edited by S. Skorupka. The following types of the operators have been distinguished – orders, insults, prayer phrases, contact phrases, swearwords, polite phrases, wishes and greetings, questions, positive descriptions of people and situations, spells, confirmations of truthfulness.

Keywords: *conversational operators, intentional meaning, emotional expressions.*